

TM	Г. XXXV	Бр. 2	Стр. 421-439	Ниш	април - јун	2011.

UDK 343.26-053.6 (497.11)

Прегледни чланак

Примљено: 7. 2. 2011.

Драган Јовашевић
Универзитет у Нишу
Правни факултет
Ниш

ПРИМЕНА КАЗНЕ МАЛОЛЕТНИЧКОГ ЗАТВОРА - стање и могућности -

Резиме

Почетком 2006. године у Републици Србији је ступило на снагу ново малолетничко (материјално, процесно и извршно) кривично право. На тај начин је окончавајући реформу казненог права Република Србија је следила тенденције савремене криминалне политике других развијених европских земаља (Француска, Немачка, Хрватска), па је на посебан, специфичан начин одредила кривичноправни статус малолетника. Та специфичност се огледа у више праваца: 1) донет је Лех специјалис - посебан Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица (ЗОМУКД) чиме су малолетници у свом кривичноправном положају у потпуности одвојени од статуса пунолетних лица као учинилаца кривичних дела, 2) одредјена је посебна надлежност виших судова за поступање у кривичним предметима малолетних учинилаца кривичних дела, 3) предвидјена је обавезна специјализација лица која у органима кривичног правосудја учествују у кривичном поступку према малолетним учиниоцима кривичних дела (уз претходну обуку и издавање лиценци – »сертификата«) и 4) поред кривичних санкција закон је према малолетним учиниоцима кривичних дела предвидео могућност изрицања посебних мера суи генерис – васпитних налога (упутстава или препорука) – као средстава ресторативне правде којима се избегава покретање или вођење кривичног поступка. Ново малолетничко кривично право у Републици Србији предвиђа две врсте кривичних санкција. То су: 1) васпитне мере и 2) малолетнички затвор. То су законом предвиђене мере друштвене реакције које надлежни суд изриче малолетним учиниоцима кривичних дела у циљу њиховог васпитања, преваспитања и правилног развоја. Управо о новом кривичноправном положају малолетних учинилаца кривичних дела и примени казне малолетничког затвора са теоријског, практичног и упоредноправног аспекта говори и овај рад.

Кључне речи: закон, малолетник, кривично дело, казна, кривица, затвор

ПОЈАМ МАЛОЛЕТНИЧКИХ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА

Малолетничко кривично право предвиђа три основне врсте кривичних санкција које се могу изрећи од стране суда малолетним учиниоцима кривичних дела, на начин, у поступку и под условима који су предвиђени законом. То су: 1) васпитне мере, 2) казна малолетничког затвора и 3) мере безбедности (Јовашевић 2008, 113). То су законом предвиђене мере друштвеног реаговања према малолетним учиниоцима кривичних дела које изричу законом одређени органи (Hellmer 1978) (Виши суд – а до 1. јануара 2010. године Окружни суд – судија за малолетнике и веће за малолетнике) у циљу заштите друштва од криминалитета кроз васпитање, преваспитање и правилан развој малолетника.

Васпитне мере су основна врста малолетничких кривичних санкција, односно основне мере друштвене реакције на малолетнички криминалитет. Оне се изричу редовно, по правилу, уобичајено у законом предвиђеном судском поступку¹. Могу се изрећи свим малолетним учиниоцима кривичних дела (како млађим, тако и старијим малолетницима), а под одређеним условима и према млађим пунолетним лицима (Јовашевић 2006, 327). Смисао примене ових посебних мера јесте да се малолетнику обезбеди приоритетно васпитање или тачније преваспитање (тзв. социјализација) уз што мање елементарна принуде (Мрвић Петровић 2005, 186).

Увођење васпитних мера у систем кривичног права прекинуло је дугу, вишевековну кривичноправну традицију искључивог кажњавања младих деликвената и деце, истина редукованим казнама које, су иначе изрицане и пунолетним (одраслим) учиниоцима кривичних дела. Тако малолетници сада престају да буду "злочинци у малом" и постају посебна категорија учинилаца кривичних дела (Horvatić 2003, 245). Супсидијарно, и то само изузетно када су испуњени законом предвиђени услови и када суд дође до уверења да се сврха малолетничких кривичних санкција не може остварити применом васпитних мера, суд може старијем малолетнику изрећи посебну врсту казне – казну малолетничког затвора (Обрадовић 2004, 369). Но, ова се казна може изрећи само старијем малолетнику као учиниоцу тешког кривичног дела. Значи, казна малолетничког затвора се никада не изриче обавезно, не може се изрећи сваком малолетном лицу и не може се изрећи за свако учињено кривично дело.

---

¹ Лицу које је у моменту извршења кривичног дела било млађе од 16 година могу се изрећи само васпитне мере без обзира што је у моменту доношења одлуке имао преко 16 година (решење Окружног суда у Пожаревцу Кж. 356/98 од 2. септембра 1998. године).

СВРХА МАЛОЛЕТНИЧКИХ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА

Сврха малолетничких кривичних санкција (Ковачевић 1981) је двојако одређена. Њихова је, прво, сврха иста као и сврха свих других кривичних санкција која је одређена у члану 4. Кривичног законика Републике Србије (Јовашевић 2007, 7) – а то је сузбијање дела којима се повређују или угрожавају вредности заштићене кривичним законодавством. Дакле, општа сврха и малолетничких кривичних санкција је сузбијање свих врста, облика и видова криминалитета. У оквиру ове опште сврхе свих (па и малолетничких) кривичних санкција, у члану 10. Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица (ЗМУКД)² са применом од 1. јануара 2006. године је посебно одређено да је сврха кривичних санкција према малолетницима да се утиче: 1) на развој и јачање њихове личне одговорности, 2) на васпитање³ и 3) правилан развој њихове личности како би се обезбедило поновно укључивање малолетника у друштвену заједницу.

У правној теорији (Vranj i Bisić 2009, 24) се такође истиче да је циљ санкционисања малолетника превасходно одређен као: 1) обезбеђење њиховог васпитања – оспособљавање малолетника да кроз различита сазнања изгради сопствене ставове према различитим друштвеним вредностима, 2) преваспитање – отклањање штетних последица њихове васпитне запуштености кроз одређени третман, односно применом различитих метода рада у групама или индивидуалних третмана у одговарајућим васпитним установама и 3) правилног развоја – стварање одговарајућег друштвеног амбијента у коме би малолетник могао да прихвати и поштује постављена правила понашања. Ова се сврха може постићи на три начина (Vranj 2004, 399). То су: 1) надзор, 2) пружање заштите и помоћи и 3) обезбеђивање општег и стручног оспособљавања.

Законом постављени циљеви (сврха) васпитних мера се могу остварити на различите начине као што су (Бабић и Марковић 2008, 483): 1) издвајање из социјалне средине или породице малолетника због лошег утицаја на његов развој и васпитање, 2) усмеравање и помоћ у школовању или подвргавању одређеним медицинским третманима, 3) надзором над малолетником од стране родитеља, усвојиоца, староца или другог друштвеног органа у циљу да се кроз праћење његових активности уоче и покушају отклонити негативни утицаји и узроци за неприхватљиво понашање, 4) стручно оспособљавање малолетника, што подразумева стицање друштвено корисних знања и

² Службени гласник Републике Србије број 85/2005.

³ То је процес оспособљавања малолетника да кроз различита сазнања изгради сопствене ставове према различитим друштвеним вредностима.

способности кроз различите видове образовања и 5) развијање личне одговорности малолетника које се остварује постављањем одређених задатака и дужности за чије је квалитетно и благовремено остварење малолетник лично одговоран. Дакле, при одређивању сврхе ових санкција закон је ставио тежиште на васпитање, преваспитање⁴ и правилан развој⁵ малолетника, и то у виду специјалне превенције.

На сличан начин сврха васпитних (одгојних) мера је одређена и у хрватском малолетничком кривичном праву – да се пружањем заштите, бриге, помоћи и надзора, те осигурањем општег и стручног образовања утиче на малолетника да се он васпита, развија целокупну личност и да се јача његова лична одговорност. Поред тога сврха је и малолетничких санкција, као и кривичних санкција уопште да грађани поштују правни систем државе, да нико не учини кривично дело, а да онај који га је учинио више не понови такво дело (Horvatić 2003, 247). Коначно, и члан 5. Закона о судовима за младеж Републике Хрватске одређује као сврху малолетничких кривичних санкција у оквиру опште сврхе свих казненоправних санкција „да се пружањем заштите, бриге, помоћи и надзора те осигурањем општег и стручног образовања малолетног учиниоца кривичног дела утиче на његово васпитање, развијање његове целокупне личности и јачање његове личне одговорности“.

И члан 31. Закона о заштити и поступању са децом и малолетницима у кривичном поступку Републике Српске (ентитета у саставу Босне и Херцеговине) дефинише сврху малолетничких кривичних санкција на готово идентичан начин. Слично чини и члан 5. Закона за малолетничку правду Републике Македоније када одређује сврху примене малолетничких кривичних санкција где каже да је примена ових мера подређена интересу заштите, васпитања, преваспитања и правилног развоја малолетника, односно члан 29. истог закона који као сврху васпитних мера одређује обезбеђење заштите и помоћи малолетнику како би се обезбедило његово васпитање и преваспитање.

Но, ипак се мора признати да и ове санкције ма како специјално превентивног карактера, нису лишене принудног, ретрибутивног карактера. У циљу остварења законом предвиђене сврхе васпитних мера, поступање са малолетницима захтева посебан начин у складу са њиховим узрастом, њиховим личним својствима, као и врстом и тежином кривичног дела. Овакво се поступање заснива на савременим принципима педагогије, психологије, андрагогије и сл. У току

---

⁴ Процес отклањања штетних последица васпитне запуштености малолетника кроз одређени индивидуални или групни третман применом различитих метода и поступака.

⁵ Стварање одговарајућег друштвеног амбијента у којем би малолетник могао да прихвати и поштује одређена правила понашања.

спровођења различитих третмана према малолетницима посебно се води рачуна о томе да малолетника треба подстицати да активно учествује у свом васпитању, одгајању, промени својих ставова и лоших навика и развијање осећања одговорности за властите поступке.

Тако примена ових мера не зависи од воље малолетног учиниоца дела, а по садржини се оне састоје у постављању одређених ограничења, забрана, условљавања и понашања малолетника по одређеним упутствима и налозима. Поред тога, сврха малолетничког затвора је одређена и као вршење појачаног утицаја на малолетног учиниоца да убудуће не врши кривична дела као и на друге малолетнике да не врше кривична дела. То значи да је сврха малолетничког затвора двојачко одређена: 1) специјална превенција – кроз деловање на учиниоца да не понови кривично дело и 2) генерална превенција – утицаје на друге малолетнике да не изврше кривично дело. Тиме је у први мах у савременом малолетничком кривичном праву истакнут заштитнички модел⁶ и модел правичности⁷ односно специјално превентивна сврха малолетничких кривичних санкција уместо раније заступане терапеутске концепције.

ВРСТЕ МАЛОЛЕТНИЧКИХ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА

Основне врсте кривичних санкција (Rutter 1983) које наше законодавство предвиђа за малолетне учиниоце кривичних дела јесу девет врста васпитних мера систематизованих у три групе. То су: 1) мере упозорења и усмеравања, 2) мере појачаног надзора и 3) заводске мере (Арнаудовски 1979). Иако закон не прави разлику, у правној теорији се могу наћи схватања према којима се васпитне мере могу поделити на лакше (блаже) и теже (строже) мере. Тако се као

⁶ Заштитнички модел у први план истиче личност малолетника, стање и потребе такве личности. Он полази од тога да је кривично дело само повод за покретање кривичног поступка према малолетнику, а да су личност и интереси малолетника од пресудног значаја за судску одлуку. Жртва или оштећени се налази у другом плану. Кривичне санкције у овом моделу су неодређеног трајања, а њихово ефективно трајање зависи од постигнутих резултата у преваспитању уз присутну могућност замене или обуставе изречених васпитних мера што знатно подиже активну улогу суда у поступку извршења изречених малолетничких кривичних санкција.

⁷ Модел правичности у први план напротив истиче жртву учињеног кривичног дела као и интерес друштва. Малолетник, његова личност и његови интереси јесу од значаја за вођење кривичног поступка, али не превасходно. Овај модел тражи примену алтернативних мера које воде диверзионом поступању према малолетнику, одбацује се неодређеност у трајању изречених кривичних санкција, лишење слободе малолетника је изузетног карактера, а циљ примене мера је обештећење жртава, реституција.

лакше васпитне мере сматрају мере упозорења и усмеравања. Ове мере су најблаже по утицају на свакодневни живот малолетника. У најтеже васпитне мере спадају заводске мере. Оваква подела васпитних мера одговара и принципу поступности, постепености у њиховој примени према коме се увек примењује лакша мера ако се њоме може постићи сврха (циљ) васпитних мера, а тек потом се изричу теже мере. Ово разликовање васпитних мера има оправдања у њиховој садржини, условима и критеријумима за примену односно у њиховом трајању и начину извршења (Križ 1999). Изузетно се према старијем малолетнику може изрећи и посебна врста казне – казна малолетничког затвора.

Но, према малолетницима се под Кривичним закоником предвиђеним условима могу изрећи и све мере безбедности осим забране вршења позива, делатности и дужности (члан 39. ЗОМУКД). Мере безбедности, једна или више њих, се малолетном учиниоцу кривичног дела могу изрећи само као споредна, суплементарна санкција уз васпитну меру или казну малолетничког затвора. Изузетно, се мера безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи малолетнику може изрећи самостално ако су испуњени законски услови (члан 81. КЗ РС). При томе је закон ограничио примену мере безбедности обавезног лечења алкохоличара и мере безбедности обавезног лечења наркомана тако да се оне не могу изрећи уз васпитну меру упозорења и усмеравања.

Поред и уместо санкција, ново кривично законодавство познаје и посебну врсту мера – васпитне налоге као алтернативне мере које имају за циљ скретање кривичног поступка према малолетницима (*la diversion*) на примену других некривичних мера (Arnaudovski i Nanev 2001).

Од осталих врста кривичних санкција које уопште познаје наше кривично право, према малолетницима се уопште не могу изрећи: 1) казне, 2) судска опомена и 3) условна осуда. Претпоставка за примену казне је постојање кривице на страни учиниоца кривичног дела, па будући да малолетство искључује постојање овог субјективног елемента, то је логично зашто се казне не могу изрећи овим лицима. У систему малолетничких кривичних санкција, закон познаје посебну меру упозорења и усмеравања под називом "судски укор" која по садржини, начину примене и циљу који треба да оствари у потпуности одговара судској опомени као санкцији за пунолетне учиниоце кривичних дела. Но, остало је нејасно зашто је законодавац искључио могућност примене условне осуде према малолетним учиниоцима кривичних дела успркос постојању криминално политичких разлога за њену примену (посебно према старијим малолетницима када се би се њеним увођењем још више потенцирао изузетан карактер и примена казне малолетничког затвора).

КАЗНА МАЛОЛЕТНИЧКОГ ЗАТВОРА У УПОРЕДНОМ ПРАВУ

Готово сва савремена кривична законодавства у систему кривичноправних мера реаговања на криминалитет, предвиђају и посебан систем малолетничких кривичних санкција који се у великој мери наслања на стандарде утврђене међународноправним актима (донетим у оквиру и под окриљем универзалне организације – Организације уједињених нација или регионалне организације – Савета Европе). У том смислу ћемо анализирати примену казне малолетничког затвора према малолетним учиниоцима кривичних дела у кривичном законодавству следећих држава: Босне и Херцеговине, Црне Горе, Хрватске, Македоније, Немачке и Словеније.

Кривично право Републике Босне и Херцеговине у структури кривичних санкција, предвиђа посебне малолетничке кривичне санкције које се изричу малолетним учиниоцима кривичних дела. То су: 1) васпитне мере и 2) казна малолетничког затвора, а под одређеним условима и мере безбедности.

Малолетнички затвор се у смислу члана 95. КЗ БИХ, члана 99. КЗ ФБИХ, члана 99. КЗ БД БИХ, односно члана 50. Закона о заштити и поступању са децом и малолетницима у кривичном поступку Републике Српске изриче на време од једне до десет година старијем малолетном лицу које је учинило кривично дело за које је прописана казна затвора преко пет година, а због тешких последица учињеног дела и високог степена кривице није оправдано изрицање васпитних мера. У Републици Српској (Ђукић и Јовашевић 2010, 86) се казна малолетничког затвора изриче са трајањем од једне до пет година, при чему се ова казна може изрећи и до десет година у два случаја: 1) када старији малолетник изврши кривично дело за које је прописана казна дуготрајног затвора и 2) када старији малолетник изврши у стицају најмање два кривична дела за која је прописана казна затвора тежа од десет година (Петровић и Јовашевић 2005).

Нови Кривични законик Републике Црне Горе⁸ предвиђа више кривичних санкција које се могу изрећи малолетним учиниоцима кривичних дела (лица узраста од 14 до 18 година у време извршења кривичног дела – члан 81. КЗ РЦГ) које се деле на: 1) васпитне мере и 2) казну малолетничког затвора (Лазаревић, Вучковић и Вучковић 2004).

Најтежа врста малолетничких кривичних санкција које се уопште могу изрећи према Кривичном законнику Републике Црне Горе јесте казна малолетничког затвора (чл. 100-105. КЗ РЦГ). Ова се казна може изрећи у трајању од шест месеци до осам година (а изузетно и до десет година) само старијем малолетнику који је извршио кривично дело за које је у закону прописана казна затвора преко пет

⁸ *Службени лист Републике Црне Горе* 70/2003.

година под условом да због високог степена кривице учиниоца и тежине учињеног кривичног дела не би било оправдано изрећи васпитну меру.

У Републици Хрватској је малолетничко кривично право издвојено из општег кривичног права. Његов је основни извор Закон о судовима за младеж из октобра 1997. године. Овај закон предвиђа следеће малолетничке кривичне санкције: 1) васпитне (одгојне) мере и 2) казну малолетничког затвора.

Хрватско малолетничко кривично право предвиђа казну малолетничког затвора у члану 23 (Ваџић 1981, 72). То је најтежа малолетничка кривична санкција која се може изрећи старијем малолетнику у трајању од шест месеци до пет (а само изузетно до десет) година који је извршио кривично дело за које је у закону прописана казна затвора преко пет година или тежа казна ако с обзиром на природу и тежину учињеног дела и висок степен кривице учиниоца потребно изрећи управо ову казну, а не неку од васпитних мера.

Но, Закон о судовима за младеж (Сарић 2004) у члану 27. предвиђа могућност условног одлагања за време од једне до три године (време прокушавања) изрицања казне малолетничког затвора. По протеку рока од једне године од почетка трајања времена проверавања суд може дефинитивно да одустане од изрицања казне малолетничког затвора ако се на основу нових чињеница саопштених од стране центра за социјални рад увери да малолетник неће даље чинити кривична дела. Овакво је решење могуће ако суд дође до уверења да је малолетник крив за учињено кривично дело, па се самим изрицањем кривице и претњом накнадног изрицања казне може постићи његово одвраћање од поновног извршења других кривичних дела. Суд је и у овом случају обавезан да изрекне таквом лицу васпитну меру појачаног надзора или једну или више посебних обавеза

Ново Кривично право Републике Македоније⁹ после доношења посебног Закона за малолетничку правду из јула 2007. године разликује следеће кривичне санкције које се могу изрећи малолетним учиниоцима кривичних дела. То су (члан 28): 1) васпитне мере, 2) казне, 3) мере безбедности и 4) конфискација имовине и имовинске користи. Најтеже врсте кривичних санкције које се могу изрећи старијем малолетном учиниоцу кривичног дела јесу казне. Закон за малолетничку правду предвиђа чак пет врста казни које се могу изрећи овим лицима. То су: 1) казна малолетничког затвора у трајању од једне до десет година (члан 44) – изриче се кривично одговорном старијем малолетнику који је извршио кривично дело за које је у закону прописана казна затвора преко пет година, ако су остварене те-

---

⁹ Службен весник на Република Македонија 87/2007.

же последице дела, а на страни учиниоца постоји висок степен кривице тако да није оправдано изрећи васпитну меру, 2) новчана казна у дневним износима од једног до 120 износа (дневна глоба) (члан 47) – изриче се када је малолетник учинио кривично дело из користољубља за које је прописана казна затвора од најмање три године, 3) забрана управљања моторним возилом одређене врсте или категорије под условима из Кривичног законика Републике Македоније и 4) протеривање странца из земље под условима из Кривичног законика.

У Немачкој, Закон о малолетничком правосуђу из 1974. године са изменама из 1990. године (Павловић 1997, 113) који се примењује на лица израста од 14 до 21 године предвиђа три врсте малолетничких кривичних санкција. То су: 1) васпитне мере, 2) дисциплинске мере и 3) казна за малолетнике (Cohen 1961, 118). Казна малолетничког затвора се може извршити у више облика. То су: 1) затвор у слободне дане или викедом, 2) затвор у кратком трајању и 3) затвор у дугом трајању од једне до четири недеље (члан 16). Најтежа врста малолетничких кривичних санкција је казна за малолетнике која се изриче у трајању од шест месеци од пет година, а само изузетно до десет година.

Кривични законик Руске федерације у глави 14. предвиђа две врсте кривичних санкција које се могу изрећи малолетним учиниоцима кривичних дела. То су: 1) казне и 2) васпитне мере принудног карактера (Федосова и Скуратова 2005, 64). Наиме, према малолетницима се у смислу члана 88. КЗ РФ могу изрећи следеће казне: 1) новчана казна у износу од 10 до 500 минималних износа цене рада (ако малолетно лице располаже самостално својом зарадом или имовином која се може наплатити), 2) лишење права на бављење одређеном делатношћу, 3) обавезни рад у трајању од 40 до 160 сати уз следећа ограничења: а) за лица узраста до 15 година ова казна може да траје највише два сата током дана и б) за лица у узрасту од 15 до 16 година највише до три сата током дана, 4) поправни рад – у трајању до једне године, 5) изолација – која се може изрећи малолетнику узраста од 16 година у трајању од једног до четири месеца и б) лишење слободе у одређеном трајању до десет година.

Казенски законик Републике Словеније¹⁰ предвиђа посебне врсте кривичних санкција за малолетнике који учине кривично дело у узрасту од 14 до 18 година живота. То су: 1) васпитне мере, 2) нов-

¹⁰ Нови *Kazenski zakonik Republike Slovenije* је донет маја 2008. године, а ступио је на снагу 1. новембра исте године. Текст закона је објављен у *Uradnom listu Republike Slovenije* 58/2008. Иако се ради о потпуно новом, систематизованом зборнику кривичноправних норми, он је задржао на снази одредбе ранијег Кривичног законика које се односе на положај малолетника као учинилаца кривичних дела.

чана казна и 3) казна малолетничког затвора. Старијем малолетнику се такође може изрећи новчана казна (члан 88. КЗ РС) ако је учињено кривично дело за које је прописана казна затвора до пет година или новчана казна. У том случају се изриче новчана казна у дневним износима од два до 180 дневних износа, односно у распону од 10.000 до 1.500.000 толара. Малолетнички затвор (Bergant 1973, 83) је најтежа врста кривичне санкције која се може изрећи старијем малолетном учиниоцу кривичног дела које учини кривично дело за које је прописана казна затвора од пет година или тежа казна, а због природе и тежине учињеног дела односно високог степена кривичне одговорности не би било оправдано изрећи неку од васпитних мера.

КАЗНА МАЛОЛЕТНИЧКОГ ЗАТВОРА У СРБИЈИ

Иако сва савремена кривична законодавства у систему кривичних санкција предвиђају више различитих врста васпитних мера које се примењују према малолетним учиниоцима кривичних дела, тиме ипак није искључена потреба за кажњавањем малолетника. Уосталом историјски преглед развоја малолетничког кривичног права показује да су од најстаријих времена према малолетницима примењиване различите врсте и мере казни. Те казне су у почетку биле исте оне казне које су примењиване према пунолетним лицима, да би се тек касније према малолетницима изрицане посебне врсте казни које су специфичне само за ову категорију учинилаца кривичних дела (Јовашевић 2008, 173).

У систему савременог малолетничког кривичног права преовладавају два система кажњавања малолетних учинилаца кривичних дела. Према првом систему према малолетницима се за учињено кривично дело могу изрећи казне које се иначе изричу и пунолетним лицима. При томе се "малолетнички узраст" учиниоца дела цени као олакшавајућа или као ублажавајућа околност (додуше факултативног карактера). Овакво решење данас усвајају кривична законодавства: Аустрије, Руске федерације, Шведске, Норвешке, Финске, Украјине.

Такво решење је познавало и наше раније кривично законодавство које је било у примени до 1959. године када је новелиран Кривични законик ФНРЈ из 1951. године. Према другом систему према малолетницима се примењују посебне врсте казне – казна малолетничког затвора. Овакво је решење данас у примени у законодавству: Србије, Црне Горе, Хрватске, Немачке, Босне и Херцеговине. Примена казни према малолетним учиниоцима кривичних дела је оправдана, правична и логична. Наиме, и међу малолетним лицима се јављају таква лица која показују висок и континуиран степен васпитне запуштености, који често, обично у дужем временском периоду, у поврату врше тешка кривична дела, често са елементима насиља, са проузрокованим тешким последицама (Перић 1982, 297).

Тако данас бројна кривична законодавства познају у структури кривичних санкција којима се настоји постићи ефикасна, квалитетна и законита заштита и обезбеђење најзначајнијих друштвених добара и вредности и казну малолетничког затвора (као посебну врсту казне лишења слободe (Grozđanić i Škorić 2009, 175). Истина, у теорији (Horvatić 2003, 174) се могу наћи и таква схватања према којима постоји само једна казна затвора као врста кривичних санкција која се може јавити у више облика (форми) као што су (Selinšek 2007, 264): 1) казна затвора, 2) краткотрајна казна затвора, 3) казна дуго-трајног (или доживотног) затвора и 4) казна малолетничког затвора. Малолетнички затвор (Перић 1979, 13) је једина врста казне у систему малолетничких кривичних санкција у Републици Србији (чл. 28-38. ЗОМУКД). То је посебна врста казне која се састоји у одузимању слободe кретања старијем малолетном учиниоцу тежег кривичног дела за у судској одлуци одређено време и његовом смештању у одређену установу. По форми је то казна лишења слободe која је слична је казни затвора коју суд изриче пунолетним учиниоцима кривичних дела. Али по циљевима које треба да постигне, ова је казна веома блиска са васпитним мерама.

КАРАКТЕРИСТИКЕ КАЗНЕ МАЛОЛЕТНИЧКОГ ЗАТВОРА У СРБИЈИ

Основне карактеристике казне малолетничког затвора у кривичном праву Републике Србије данас јесу следеће (Јовашевић 2006, 181):

1) то је најтежа врста малолетничке кривичне санкције и једина врста казне која се може изрећи малолетном учиниоцу кривичног дела у Републици Србији (Кокољ 1995, 14), додуше са два ограничења: а) ова се казна не може изрећи сваком малолетнику (већ само старијем малолетнику – дакле лицу узраста од 16 до 18 година у време извршења кривичног дела) и б) ова се казна не може изрећи за свако учињено кривично дело, већ само за теже дело за које је у закону прописана казна затвора преко пет година,

2) то је санкција којом се остварују циљеви специјалне и генералне превенције будући да се њеном применом врши појачани утицај на малолетног учиниоца да убудуће не врши кривична дела, као и на друге малолетнике да не врше кривична дела,

3) два су услова за изрицање малолетничког затвора: а) извршено кривично дело и б) кривица учиниоца испољена у високом степену. То је једина малолетничка кривична санкција при чијем изрицању је суд обавезан да утврђује постојање и степен кривице његовог учиниоца,

4) казна малолетничког затвора се одмерава по посебним правилима међу којима посебан значај имају субјективне околности ве-

зане за личност учиниоца и објективне околности везане за природу и тежину учињеног кривичног дела,

5) казна малолетничког затвора се изриче у трајању од шест месеци до пет година. Ова се казна увек изриче на пуне године и месеце. Но, поред овог општег максимума, закон познаје још један максимум – од десет година. Малолетнички затвор у трајању до десет година се може изрећи у два случаја: а) када је учињено кривично дело за које је у закону прописана казна затвора од двадесет година или тежа казна и б) када је учињено у стицају најмање два кривична дела за која је у закону прописана казна затвора тежа од десет година. При томе је закон поставио ограничење према коме се казна малолетничког затвора не може изрећи у трајању које је дуже од законом прописане казне затвора за учињено кривично дело;

б) за кривична дела у стицају,¹¹ малолетнички затвор се изриче по посебним правилима. То су следећа правила: а) ако старији малолетник учини више кривичних дела у стицају, а суд нађе да за свако кривично дело треба изрећи казну малолетничког затвора, одмериће по слободној оцени за сва дела у стицају једну казну малолетничког затвора у законом одређеним границама, б) ако суд нађе да за неко кривично дело у стицају које је учинио старији малолетник треба изрећи васпитну меру, а за неко дело казну малолетничког затвора, тада ће суд за сва дела у стицају изрећи само једну казну малолетничког затвора, в) ако суд за кривична дела у стицају утврди казну затвора и казну малолетничког затвора, тада изриче јединствену казну затвора сходно правилима за одмеравање казне за дела у стицају учињена од пунолетних лица (систем асперације – члан 60. став 4. КЗ РС) и г) ако суд нађе да за неко кривично дело у стицају треба изрећи васпитну меру, а за неко дело казну затвора, тада изриче само казну затвора. На исти начин суд ће поступити и када одмерава казну осуђеном лицу (ако се после изречене осуде утврди да је осуђени пре или после њеног изрицања извршио друго кривично дело),

7) казна малолетничког затвора не повлачи правне последице осуде које се састоје у забрани стицања одређених права (Карамитров 1981, 78),

8) лице коме је изречена казна малолетничког затвора суд може условно отпустити са даљег издржавања казне под следећим условима: а) ако је малолетник издржао трећину изречене казне, али не пре него што је протекло шест месеци. Ово су знатно блажи услови за давање условног отпуста него што Кривични законик Републике Србије после новеле из септембра 2009. године тражи за давање ус-

¹¹ Изрицање казне малолетничког затвора применом одредаба о стицају као и за пунолетна лица, представља повреду кривичног закона (решење Врховног суда Србије Кжм. 524/97 од 14. новембра 1997. године).

ловног отпуста осуђеном пунолетном лицу (када се захтева извршење најмање две трећине изречене казне) и б) ако се на основу постигнутог успеха у извршењу изречене казне малолетничког затвора може очекивати да ће се малолетник на слободи добро понашати и да неће вршити кривична дела. Уз дати условни отпуст суд може малолетнику да одреди и неку од мера појачаног надзора уз могућност примене једне или више посебних обавеза. Овако дати условни отпуст се може опозвати из разлога, на начин и под условима као што се он опозива и у случају изречене казне затвора пунолетном учиниоцу кривичног дела,

9) застарелост извршења изречене казне малолетничког затвора наступа ако је протекло: а) десет година од осуде на казну малолетничког затвора у трајању преко пет година, б) пет година од осуде на казну малолетничког затвора у трајању преко три године и в) три године од осуде на казну малолетничког затвора у трајању до три године.

10) подаци о осуди на казну малолетничког затвора могу се дати само законом изричито одређеним органима и то: а) суду, јавном тужиоцу и органу унутрашњих послова у вези са кривичним поступком који се води против лица које је раније било осуђено, б) органу који учествује у поступку давања амнестије, помиловања, рехабилитације или одлучивања о престанку правних последица осуде као и в) органима старатељства кад је то потребно за вршење послова из њихове надлежности,

11) ако за време трајања васпитне мере суд изрекне старијем малолетнику казну малолетничког затвора, у том случају васпитна мера престаје са извршењем када осуђени започне са издржавањем изречене казне. Ако пак за време трајања васпитне мере суд изрекне пунолетном лицу казну малолетничког затвора или казну затвора у трајању од најмање једне године, васпитна мера престаје када ово лице започне са издржавањем казне, а ако је изречена казна малолетничког затвора или затвора у краћем трајању, суд ће у пресуди одлучити да ли ће се после издржане казне наставити са извршењем васпитне мере или ће се потпуно обуставити њено извршење,

12) лице коме је изречена казна малолетничког затвора не може за време њеног извршења да врши изборне функције у државним органима, органима територијалне аутономије, органима локалне самоуправе, органима управљања, пословодним органима или другим органима у предузећима или другим организацијама које послују државном имовином, односно организацијама којима је законом поверено вршење одређених јавних овлашћења,

13) евиденцију о изреченим казнама малолетничког затвора води виши суд који је судио у првом степену и

14) осуда на казну малолетничког затвора подлеже рехабилитацији (законској и судској) на исти начин, под истим условима и у идентичном поступку који су прописани за осуде пунолетног лица.

УСЛОВИ ЗА ИЗРИЦАЊЕ МАЛОЛЕТНИЧКОГ ЗАТВОРА

Казна малолетничког затвора је хибридна кривична санкција која је по својој форми казнена мера са израженим елементима репресије, али је по садржини, суштини и циљу који треба да оствари васпитна мера. У наше кривично право је ова казна уведена новелом Кривичног законика ФНРЈ из 1959. године (иако је и пре тога под одређеним условима било могуће кажњавање чак и млађег малолетника). Ова казна се може изрећи ако су испуњени законом предвиђени кумулативни услови (члан 28. ЗОМУКД). То су следећи услови (Јовашевић 2010, 193):

1) да је учинилац кривичног дела старији малолетник тј. лице које је у време извршења кривичног дела навршило шеснаест година, а није навршило осамнаест година,

2) да је малолетник учинио кривично дело за које је у закону прописана казна затвора тежа од пет година ,

3) да је малолетник извршио кривично дело са високим степеном кривице. То је степен кривице изнад уобичајеног, нормалног, просечног степена свесне и вољне управљености учиниоца према извршеном кривичном делу. Да ли постоји висок степен кривице старијег малолетника, представља фактичко питање које судско веће мора да реши у сваком конкретном случају¹². Тако висок степен кривице не постоји у случају ако је у конкретном случају остварен неки од субјективних основа за ублажавање казне (нпр. битно смањена урачунљивост) и

4) да је суд дошао до уверења да због природе и тежине учињеног кривичног дела и високог степена кривице није оправдано изрећи васпитну меру¹³. Тежина кривичног дела значи постојање јачег

¹² Битно смањење урачунљивости у време извршења кривичног дела искључује постојање високог степена кривице као једног од услова за изрицање казне малолетничког затвора (решење Врховног суда Србије Кжм. 72/95 од 22. августа 1995. године).

¹³ При опредељењу да изрекне казну малолетничког затвора уместо васпитне заводске мере, суд треба да цени објективне услове за изрицање, тешке последице дела, висок степен кривице, личност малолетника, његов ранији живот и побуде из којих је дело извршио (пресуда Врховног суда Србије Кжм. 42/2000 од 5. септембра 2000. године); При одлучивању о изрицању казне малолетничког затвора и њене висине малолетнику који је навршио 16 година за нова кривична дела цениће се и чињеница да је он пре тога као млађи малолетник извршио кривична

обима и већег интензитета повреде (а изузетно и конкретног угрожавања) заштићеног добра. То указује на обим и интензитет последице кривичног дела. Али, ову околност треба ценити и у склопу врсте нападнутог добра и потребе друштва да обезбеди његову ефикасну и квалитетну заштиту што указује на природу кривичног дела. У судској пракси је спорно како треба тумачити овај услов у случају "покушаног кривичног дела (када последица дела по природи овог института изостаје).

Овај услов указује на изузетан карактер примене казне малолетничког затвора чак и у случају када су испуњени законом предвиђени услови. За изрицање казне малолетничког затвора потребна је и оцена суда, заснована на изведеним личним и материјалним изворима доказа, да у конкретном случају не би било оправдано изрећи васпитну меру¹⁴. Значи, малолетнички затвор је казна супсидијарног карактера чија је примена увек факултативна. Када су исуњени законом предвиђени услови, суд старијем малолетнику одмерава казну малолетничког затвора у границама законом прописане казне за учињено кривично дело имајући у виду сврху малолетничког затвора и узимајући у обзир све околности (олакшавајуће и отежавајуће), а нарочито: 1) степен зрелости малолетника и 2) време које је потребно за његово васпитавање и стручно оспособљавање (члан 30. ЗОМУКД). При томе суд не може изрећи казну малолетничког затвора у трајању дужем од прописане казне за учињено кривично дело, али он при томе није везан за најмању меру прописане казне (за посебни минимум).

ИЗВРШЕЊЕ МАЛОЛЕТНИЧКОГ ЗАТВОРА

Казна малолетничког затвора (Ђурђић 2006, 545) се извршава сходно одредбама чл. 137-145. ЗОМУКД у казнено поправном заводу за малолетнике (Damjanović i Butorac 2006, 677). Осуђена лица казну издржавају заједно, а одвојено само када то захтева здравствено стање осуђеног или потреба осигурања безбедности и одржавања реда и дисциплине у казнено поправном заводу (Ковчо 1999, 685). Казна изречена женским лицима се извршава у посебном одељењу казнено поправног завода за жене (Ričijaš 2005, 101).

У овим заводима осуђена малолетна лица могу да остану до навршене двадесеттреће године живота. Ако до овог узраста лице не

дела силовања, дрске крађе и преваре (пресуда Врховног суда Србије Кжм. 17/2003 од 4. новембра 2003. године).

¹⁴ Тешке последице дела као један од услова за изрицање казне малолетничког затвора не произилазе искључиво из таквих последица које су настале за оштећеног и његову имовину, већ и из остварених околности које им дају такав карактер (решење Врховног суда Србије Кжм. 20/94 од 27. маја 1994. године).

издржи изречену казну у потпуности (а не буде пуштено на условни отпуст), упућује се у казнено поправни завод за пунолетна лица. Изузетно, осуђени старији малолетник који је у међувремену навршио двадесеттри године живота може остати у казнено поправном заводу за малолетнике у два случаја: а) ако је то потребно ради завршавања његовог школовања или стручног оспособљавања или б) ако му је до потпуног издржавања казне остало време до шест месеци, али најдуже до навршене двадесетпете године живота.

ЗАКЉУЧАК

Следећи стандарде садржане у низу универзалних и регионалних међународних докумената донетих у последње време (који су настали под окриљем Конвенције о правима детета), Република Србија је 2005. године донела посебан Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица. Тако је свеобухватно у једном законском тексту у целини уређен (материјални, процесни и извршни) правни положај малолетника као учинилаца кривичних дела, односно малолетника као жртва кривичних дела. У том циљу наша држава је извршила кодификацију малолетничког кривичног права на сличан начин као што су то учиниле и друге европске државе последњих година: Француска, Немачка, Хрватска, Македонија, Босна и Херцеговина и др.

Малолетничко кривично право предвиђа две основне врсте малолетничких кривичних санкција. То су: а) васпитне мере и б) казна малолетничког затвора. То су законом предвиђене мере друштвеног реаговања према малолетним учиниоцима кривичних дела које изричу законом одређени органи (виши суд – судија за малолетнике и веће за малолетнике) у циљу заштите друштва од криминалитета кроз васпитање, преваспитање и правилан развој малолетника. Васпитне мере су основна врста малолетничких кривичних санкција. Оне се изричу редовно, по правилу, уобичајено. Могу се изрећи свим малолетним учиниоцима кривичних дела (како млађим тако и старијим малолетницима).

Супсидијарно, и то само изузетно када су испуњени законом предвиђени услови и када суд дође до уверења да се сврха малолетничких кривичних санкција не може остварити применом васпитних мера, суд може старијем малолетнику изрећи посебну врсту казне – казну малолетничког затвора. Ово је изузетна мера коју примењују судови према старијим малолетницима као учиниоцима тешких (углавном насилничких, имовинских или крвних) кривичних дела, са високим степеном кривице. С обзиром на услове примене и факултативност у изрицању ова казна је према статистичким подацима изрицана до сада у малом броју случајева (до 2%).

ЛИТЕРАТУРА

- Арнаудовски, Љупчо. 1979. *Вонзаводските воспитни мерки во југословенско кривично право*. Скопље: Култура.
- Arnaudovski, Ljupčo i Lazar Nanev. 2001. *Juvenile penal code*. Kavadarci: Sovet za preventiva na maloletnička delikvencija.
- Бабић, Милош и Иванка. Марковић. 2008. *Кривично право. Општи дио*. Бања Лука: Правни факултет.
- Ваčić, Franjo. 1981. Maloletničko krivično pravo poslije 1. jula 1977. godine. *Naša zakonitost* 5: 72–90.
- Bergant, Milica. 1973. *Slovenski mladosniki na krivi poti*. Ljubljana: Nova revija.
- Vranj, Vildana. 2004. Odgojne mjere prema maloljetnicima i njihovo izvršenje u Bosni i Hercegovini. *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu* 42: 399–400.
- Vranj, Vildana i Mustafa Bisić. 2009. *Primjena propisa o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Privredna štampa.
- Grozdanić, Velinka i Marissabell Škorić. 2009. *Uvod u kazneno pravo. Opći dio*. Zagreb: Organizator.
- Damjanović, Jelena i Katarina Butorac. 2006. Politika suzbijanja kriminaliteta – perspektive izvršenja kaznenopravnih sankcija. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 2: 657–84.
- Ђукић, Бошко и Драган Јовашевић. 2010. *Криминалитет малолетника и мјере друштвене реакције у Републици Српској*. Бања Лука: Дефендологија.
- Ђурђић, Саво. 2006. Улога суда у извршењу и контроли заводских васпитних мера и казне малолетничког затвора. У *Ново кривично законодавство: дилеме и проблеми у теорији и пракси*, приредио Станко Бејатовић, 545–51. Београд: Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу.
- Јовашевић, Драган. 2006. Кривичне санкције за малолетнике у новом кривичном праву Републике Србије. *Безбедност* 5: 689–711.
- . 2006. *Кривично право. Општи део*. Београд: Номос.
- . 2006. New juvenile criminal law in the Republic of Serbia. *Free Law Journal* 3: 181–98.
- . 2007. *Кривични законик Републике Србије са уводним коментаром*. Београд: Номос.
- . 2008. *Малолетничко кривично право*. Београд: Беосинг.
- . 2010. Малолетно кривично законодавство и савремене тенденције кривичноправне репресије. У *Савремене тенденције кривичноправне репресије као инструмент сузбијања криминалитета*, Станко Бејатовић, 167–201. Бијељина: Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу.
- Карамитров, Ђорђе. 1981. *Извршување на васпитните мерки и казнета малолетнички затвор во СР Македонија*. Скопље: Удружење за пенологија.
- Kovačević, Vojislav. 1981. *Problemi resocijalizacije maloljetnika s delikventnim ponašanjem*. Zagreb: Izdavački centar.
- Kovčo, Irma. 1999. Izvršenje maloljetničkih sankcija. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 2: 685–712.
- Кокољ, Митар. 1995. Специфичности казне малолетничког затвора. У *Актуелна питања малолетничке деликвенције и мере за обезбеђење присуства окривљеног у кривичном поступку*, приредио Љубиша Лазаревић, 14–26. Београд: Удружење за кривично право Југославије.
- Križ, Đuro. 1999. Kriteriji za odabir odgojnih mjera maloljetnicima u svjetlu primjene Zakona o sudovima za mladež. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 2: 365–80.
- Лазаревић, Љубиша, Бранко Вучковић и Весна Вучковић. 2004. *Коментар Кривичног законика Црне Горе*. Цетиње: Обод.

- Мрвић Петровић, Наташа. 2005. *Кривично право*. Београд: Службени гласник.
- Обрадовић, Драган. 2004. Малолетници и тешки облици криминала. У *Тешки облици криминала*, приредио Добривоје Радовановић, 369–86. Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања.
- Павловић, Димитрије. 1997. *Закон о малолетничком правосуђу*. Београд: Центар маркетинг.
- Перић, Обрад. 1979. *Малолетнички затвор*. Београд: Службени гласник.
- . 1982. О кажњавању малолетника. *Правни живот* 3: 297–300.
- Ricijaš, Neven. 2005. Obilježja maloljetnika koji izvršavaju kaznu maloljetničkog zaptvora, *Kriminologija i socijalna integracija* 1: 89–105.
- Rutter, Michael. 1983. *Juvenile delinquency*. Harmondsworth: Penguin.
- Selinšek, Ljiljana. 2007. *Kazensko pravo*. Ljubljana: GV Založba.
- Федосова, И. и Т. Скуратова. 2005. *Уголовний кодекс Российской федерации*. Москва: Норма.
- Hellmer, Edmund. 1978. *Jugendkriminalitaet*. Darmstadt: Hartel.
- Horvatić, Željko. 2003. *Kazneno pravo. Opći dio*. Zagreb: Pravni fakultet.
- Čarić, Ante. 2004. *Zakon o sudovima za mladež i odredbe o maloljetnicima u Zakonu o prekršajima sa komentatorskim bilješkama, poveznicama i sudskom praksom*. Zagreb: Savez društava defektologa.
- Cohen, A. K. 1961. *Kriminelle jugend*. Hamburg: Beck.

Dragan Jovašević, Niš

THE APPLICATION OF THE JUVENILE PRISON - predicament and possibility -

Summary

All material (corporeal), processing and executive provisions related to criminal law in Republic of Serbia about juveniles are, in the new Law about juvenile comitters and criminal law protection of juveniles from 2006. January 1st (LAJCCA), conjoint in one place. That is how the juvenile criminal law has been created. It is characterized as follows: 1) principally, inquest of the juvenile injurers guilt is excluded, 2) among criminal sanctions towards juvenile injurers the priority belongs to the educable provisions comparing to the punishment that presents the exception expressed in juvenile jail implementation. By the way of exception with the juvenile jail can be punished only the older juvenile if he committed a crime for which the proposed punishment is over five years, if he is sufficiently mentally mature that he can understand importance of that crime and he control his acts and if the consequences of the committed crime are that grand, and the extent of guilt that high when the application of educative provisions wouldn't be justified, 3) in the criminal proceeding towards juveniles, prosecution and juridical apparatus have wide authority in terms of starting, processing and terminating the proceeding. Those authorities consist of discrete rights to withdraw prosecution no matter what is the committed crime, if it is considered that it would be useful in terms of education and reeducation of the juvenile delinquent. The principle of utility has the priority than the principle of objectiveness. The court mandates consist of not only a wide scale of optional means and provisions, but of possibility to replace already delivered verdict with some other

more convenient provision, if it is required by the specific situation and 4) in juridical system of the Republic of Serbia there are special jurisdictional bodies for struggle against juvenile criminality: special departments for juvenile delinquency in internal affairs agencies, a prosecuting attorney for juveniles and special juvenile council i.e. the juvenile court that supervises the whole criminal proceeding against any juvenile delinquent. The new juvenile criminal law anticipates two basic types of the juvenile criminal sanctions. These are: 1) the educational measures and 2) the juvenile prison. They are legally anticipated measures of the social reaction towards the juvenile committers of the crime activities that are sentenced the legally determined organs in aim to protect the society from the criminality trough the education, reeducation and proper development of the juvenile. In this paper the author has analysed application of juvenile prison agaist juvenile perpetrators of crimes in new juvenile criminal law of Republic of Serbia and comparatice law with theoretical, practical and comparative law aspects.

Key words: code, juvenile, crime, penalty, liability, prison.